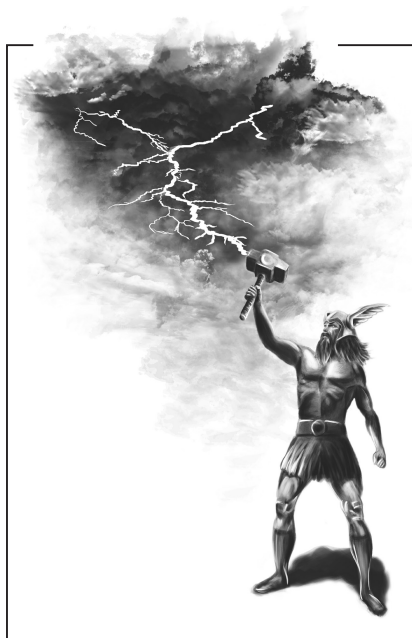

Capitolul 1

O mulțime nesfârșită de zei

Credeți în Dumnezeu?

Sau în care dintre zei?

De-a lungul istoriei, în întreaga lume au fost venerați mii și mii de zei. Politeiștii cred în mai mulți zei – în toți, în același timp (*theos* înseamnă „zeu“ în greacă, iar *poli*, „mai mulți“). Wotan (sau Odin) era mai-marele zeilor în tradiția vikingilor. Printre ceilalți zei adulați de vikingi se numărau Baldr (zeul frumuseții), Thor (zeul tunetului, însoțit întotdeauna de atotputernicul său ciocan) și fiica acestuia, Throd. Nu lipseau nici Snotra (zeița înțelepciunii), Frigg (zeița maternității) sau Ran (zeița mării).

Străvechii greci și romani erau de asemenea politeiști. Zeii lor, la fel ca aceia adorați de vikingi, aveau trăsături similare cu ale oamenilor, manifestând la rândul-le dorințe și simțăminte intense. Fiecare dintre cele douăsprezece divinități grecești are, în majoritatea cazurilor, un echivalent printre zeii și zeițele romane, socotindu-se a fi înzestrate cu aceleași însușiri și misiuni, precum Zeus (Jupiter, la romani), regele zeilor, cu nelipsitele lui fulgere; Hera, soția sa (Junona); Poseidon (Neptun), zeul mării; Afrodita (Venus), zeița iubirii; Hermes (Mercur), mesagerul zeilor, care zbura cu

sandalele lui înaripate; Dionisos (Bachus), zeul vinului. Dintre religiile importante care au rezistat testului timpului, dăinuind și în zilele noastre, hinduismul este și el politeist, cunoscând nenumărate zeități.

Desigur, foarte mulți greci și romani credeau sincer că zeii lor erau adevărați – se rugau la ei, sacrificau animale ca ofrandă în cinstea lor, le mulțumeau pentru norocul de care se bucurau și îi învinovăteau atunci când lucrurile nu mergeau bine. De unde știm că aceste popoare antice nu aveau dreptate? De ce nimeni nu mai crede astăzi în Zeus? Nu putem ști fără urmă de tăgadă, însă cei mai mulți dintre noi se simt îndeajuns de siguri, încât să afirme că sunt „atei“ cu privire la acești zei din trecut (un „teist“ este o persoană care crede într-un zeu, sau într-o pleiadă de zei, iar un „ateu“ – a-teu, „a“ însemnând „nu“ – este cel care nu crede în divinități). Romanii au spus cândva, în vremuri de demult, că primii creștini erau ateii deoarece nu credeau în Jupiter, în Neptun sau în oricare alta dintre zeitățile venerate pe atunci. În zilele noastre, folosim termenul pentru a le desemna pe acele persoane care nu cred în absolut niciun zeu.

Eu nu cred – și presupun că nici voi – în Jupiter ori Poseidon, în Thor ori în Venus, în Cupidon, în Snotra, în Marte, în Odin, în Apollo. Eu nu cred în vechii zei egipteni, precum Osiris, Thoth, Nut, Anubis ori Horus, fratele său, despre care, asemenea lui Iisus și altor zei adorați în diverse locuri din lume, s-a spus că s-ar fi născut dintr-o fecioară. În Hadad sau Enlil, sau

Anu, sau Dagon, sau Marduk, sau oricare dintre străvechile divinități babiloniene.

Eu nu cred în Anyanwu, Mawu, Ngai ori vreun altul dintre zeii africani ai Soarelui. Și nici în Bila, Gnowee, Wala, Wuriupranili, Karraur sau oricare dintre zeițele Soareluienerate de triburile aborigene australiene. Eu nu cred în niciuna dintre numeroasele divinități celtice, precum Edain, zeița irlandeză a Soarelui, sau în Elatha, zeul Lunii. Eu nu cred în Mazu, zeița chineză a apei, în Dakuwaqa, zeul-rechin fijian, în Illuyanka, balaurul hitit al oceanului. Eu nu cred în niciunul dintre sutele și sutele de zei ai cerului, ai râurilor, ai mării, ai Soarelui, ai stelelor, ai Lunii, ai vremii, ai focului, ai pădurii... Oh, sunt atât de multe zeități în care nu ai cum să crezi!

Și nu cred în Iehova, zeul evreilor. Dar se prea poate ca voi să credeți, dacă ați fost crescuți conform tradiției voastre – ca evrei, creștini sau musulmani. Atotputernicul zeu evreiesc a fost asimilat de către creștini și musulmani (Allah, sub numele arab). Creștinismul și islamul sunt ramuri ale străvechii religii evreiești. Prima parte a Bibliei creștine este pur evreiască, iar cartea sfântă musulmană, Coranul, a fost inspirată parțial din Scripturile evreiești. Aceste trei religii – iudaismul, creștinismul și islamul – sunt adesea reunite sub sintagma „religii avraamice“, având în vedere că toate își au originea în vremurile îndepărtate ale miticului străbun întemeietor Avraam, care, de asemenea, e venerat ca părinte fondator al poporului evreu. Dar ne vom întâlni din nou cu Avraam într-un capitol ulterior...

Toate trei religiile enumerate sunt numite monoteiste, deoarece adepții lor pretind că ei cred într-un singur zeu. Am spus „pretind“, din mai multe motive. Iehova, zeul dominant în aceste religii – pe care îl voi numi în continuare Dumnezeu –, s-a ivit pe o cale modestă, fiind inițial un zeu tribal al anticilor israeliți, care, după cum credeau aceștia, îi proteguia în calitatea lor de „popor ales“ al său. (Este vorba despre o întâmplare istorică – recunoașterea creștinismului în cadrul Imperiului Roman după convertirea împăratului Constantin, în anul 312; faptul a condus la răspândirea tradiției de a-l venera pe Iehova/Dumnezeu în întreaga lume, până în zilele noastre.) Numeroase triburi învecinate se închinau altor zei, având convingerea că aceștia le ofereau *lor* o protecție specială. Și, cu toate că îl venerau pe propriul zeu tribal, Iehova, israeliții nu se arătau necredincioși față de zeii triburilor rivale, precum Baal, zeul fertilității al canaaneenilor. Ei considerau pur și simplu că Iehova era mai puternic – și, deopotrivă, foarte gelos (așa cum vom vedea mai târziu); vai și-amar ar fi fost de voi dacă v-ar fi prins cochetând cu vreunul dintre ceilalți zei!

Monoteismul creștinilor și al musulmanilor moderni este, de asemenea, destul de îndoielnic. De exemplu, ei cred într-un „diavol“, o creatură malefică numită Satan (în creștinism) sau Șeitan (în islam), dar care poate apărea cu o diversitate de nume, cum ar fi Belzebut, Scaraoțchi, Cel Rău, Necuratul, Belial („duhul rău“), Lucifer. Deși acești credincioși nu l-ar putea numi zeu, consideră totuși că are puteri asemănătoare celor ale

unui zeu și îl percep, din moment ce stăpânește forțele răului, ca ducând un război titanic contra forțelor binelui, ale lui Dumnezeu. Adesea, religiile moștenesc unele concepte din crezuri mai vechi. Noțiunea de război universal al binelui împotriva răului provine, se pare, din zoroastrism, o religie timpurie fondată de profetul persan Zoroastru (Zarathustra), ce a avut o mare influență asupra religiilor avraamice. Zoroastrismul a fost o religie a două zeități: Ahura Mazda, zeul binelui, conducea lupta contra zeului răului, Angra Mainyu. În prezent, mai există credincioși zoroastrieni, în special în India. Iată o altă religie în care eu nu cred – și, probabil, nici voi.

Una dintre învinuirile destul de bizare aduse ateilor, mai cu seamă în America și în țările islamice, constă în aceea că ei l-ar venera pe Satan. Firește, ateii nu cred în zei răi – oricum, nu mai mult decât în zei buni. Ei nu cred în nimic supranatural. Doar persoanele religioase cred în Satan.

Creștinismul se apropie de politeism și din alte puncte de vedere. „Tatăl, Fiul și Sfântul Duh“ sunt descriși drept „trei în unul și unul în trei“. Ce înseamnă exact asta a reprezentat un motiv de controverse de-a lungul secolelor, adesea violente. Sună ca o formulă de comprimare a politeismului în monoteism. Cred că ați putea fi iertați dacă i-ați spune tri-teism. Scindarea timpurie produsă în istoria creștinismului între Biserica răsăriteană (Ortodoxă) și Biserica occidentală (Romano-Catolică) a fost determinată în mare măsură de disputa pe marginea următoarei întrebări: Sfântul Duh „purcede din“ (orice ar putea însemna asta) Tatăl și Fiul, sau doar din

Tatăl? O astfel de dilemă face parte dintre lucrurile cu care doar teologii și-ar putea petrece timpul meditănd.

Altă temă de reflecție are legătură cu mama lui Iisus, Fecioara Maria. Pentru romano-catolici, ea este o zeiță întru totul, chiar dacă faptul nu e recunoscut oficial. Deși evlavioșii neagă că ea s-ar număra printre divinități, ei se roagă la Maria și-i cer îndurare. Acești credincioși sunt de părere că a fost „imaculat concepută“. Ce înseamnă oare asta? Ei bine, catolicii cred că noi toți ne-am „născut din păcat“. Chiar și drăgălașii bebeluși, despre care ați putea gândi că sunt un pic cam fragezi pentru a fi apucat să păcătuiască... În orice caz, catolicii cred că Maria (la fel ca Iisus) a fost o excepție. Noi, ceilalți, moștenim păcatul de la Adam, omul din-tâi. De fapt, Adam nu a existat niciodată, astfel că nu putea păcătui. Dar teologii catolici nu sunt descurajați de amănunte neînsemnate precum acesta. De asemenea, catolicii cred că Fecioara Maria, în loc să moară, cum obișnuim noi, a fost aspirată fizic, „sus“, în ceruri. Ei o descriu ca pe „Regina Cerului“ (sau, uneori, chiar „Regina Universului“!), purtând o coroană mică ce-i șade pe vârful capului într-un echilibru perfect. Toate aceste lucruri ar părea să facă din ea o zeiță tot atât de importantă precum oricare dintre multele mii de divinități hinduse (despre care hindușii înșiși spun că sunt doar diferite versiuni ale unui zeu unic). Dacă grecii antici, romanii și vikingii erau politeiști, atunci și romano-catolicii sunt.

Mai apoi, romano-catolicii se roagă totodată la sfinți individuali: persoane decedate de ceva vreme, considerate a fi în mod deosebit sfinte, care au fost „canonizate“ de către un papă. Bunăoară, Papa Ioan Paul al II-lea a canonizat 483 de sfinți noi, iar Francisc, actualul papă, a ridicat la acest rang nu mai puțin de 813 sfinți doar într-o singură zi. Se consideră că majoritatea sfinților au însușiri speciale, care le conferă merite aparte, astfel încât lumea să se roage la ei în anumite scopuri sau pentru anumite categorii profesionale. Sfântul Andrei este sfântul patron al pescarilor, Sfântul Bernard, sfântul patron al arhitecților, Sfântul Drogo, sfântul patron al proprietarilor de cafenele, Sfântul Gummarus, sfântul patron al tăietorilor de lemne, Sfânta Lidwina, sfânta patroană a patinatorilor pe gheață. Dacă simțiți nevoia să vă rugați pentru a dobândi răbdare, un catolic v-ar putea îndemna să vă închinați la Sfânta Rita din Cascia. Dacă vă e pusă la încercare credința, adresați niște rugi către Sfântul Ioan al Crucii. Dacă vă confrunțați cu o durere trupească sau o tulburare mintală, atunci Sfânta Dymphna ar putea fi cea mai bună alegere. Suferinzii de cancer își încearcă șansa la Sfântul Mucenic Peregrin. În cazul în care v-ați pierdut cheile, Sfântul Anton pare a fi cel mai dispus să vă sară în ajutor. Apoi, mai sunt îngerii, ierarhizați pe diferite niveluri, începând de la serafimi, în vârful piramidei, coborând la arhangheli și ajungând până la îngerul vostru păzitor personal. Din nou, romano-catolicii vor nega că îngerii sunt zei sau semizeii și vor infirma că se roagă, în realitate, la sfinți, susținând că doar îi

imploră să le pună o vorbă bună pe lângă Dumnezeu. Musulmanii cred de asemenea în îngeri. Și, în egală măsură, în demoni, pe care îi numesc *djinni*.

După părerea mea, nu contează prea mult dacă Fecioara Maria, și sfinții, și arhanghelii, și îngerii sunt zei sau semizei – ori nici una, nici alta. A susține disputa pe marginea temei că îngerii ar fi sau nu semizei e ca și cum te-ai lansa într-o confruntare în care se dezbate dacă zânele sunt același lucru cu nimfele.

Cu toate că, după cum se poate bănuși, nu credeți în zâne și nimfe, este foarte posibil să fi fost educați în spiritul uneia dintre cele trei credințe avraamice. Întâmplarea face ca eu să fi fost crescut în religia creștină. Am urmat școli creștine și am primit confirmarea Bisericii Anglicane la vârsta de 13 ani. Până la urmă, am renunțat la religia cu pricina când am împlinit 15 ani. Iată unul dintre motivele hotărârii luate de mine. Am înțeles încă de mic, de pe vremea când aveam în jur de nouă ani, că, dacă m-aș fi născut din părinți vikingi, aș fi crezut nezdruncinat în Odin și Thor. Dacă m-aș fi născut în Grecia antică, i-aș fi venerat pe Zeus și Afrodita. În timpurile moderne, presupunând că m-aș fi ivit pe lume în Pakistan sau Egipt, mi s-ar fi inoculat ideea că Iisus era doar un profet, și nu Fiul lui Dumnezeu, așa cum ne învață preoții creștini. Dacă părinții mei ar fi fost evrei, încă l-aș fi așteptat pe Mesia, mântuitorul îndelung promis, în loc să cred că Iisus era chiar Mesia, așa cum mi s-a spus în școlile creștine pe care le-am urmat. Odată ajunși la maturitate, oamenii

din diferite țări își copiază propriii părinți și cred în zeul sau zeii țării lor de baștină. Aceste credințe vin în contradicție unele cu altele, ceea ce înseamnă că nu pot fi toate corecte.

Dacă una este într-adevăr corectă, de ce ar trebui să fie exact acea credință pe care s-a întâmplat să o moștenești, acea credință din țara unde v-ați născut? Nici nu trebuie să fiți foarte sarcastici pentru a gândi în felul următor: „Nu e uimitor faptul că aproape orice copil urmează aceeași religie în care cred părinții săi și că întotdeauna se întâmplă, pur și simplu, să fie chiar religia corectă?” Printre micile mele bucurii vinovate se numără obiceiul de a-i eticheta pe prichindei aplicându-le numele care face referire la credința părinților lor: „copil catolic“, „copil protestant“, „copil musulman“. De fapt, astfel de sintagme pot fi auzite adesea, fiind spuse despre prunci care nici nu pot încă să vorbească, dar mi se pare la fel de absurd ca atunci când ai vorbi despre un „copil socialist“ sau un „copil conservator“, însă nimeni nu ar folosi vreodată asemenea expresii. În egală măsură, nu cred că ar trebui să vorbim despre „copii atei“.

În continuare, să enumerăm câțiva termeni prin care-i desemnăm pe oamenii care nu împărtășesc o credință religioasă. Multe persoane preferă să evite cuvântul „ateu“, chiar dacă nici ele nu se închină vreunui zeu. Unii spun, pur și simplu: „Nu știu, nu putem ști.“ Adeseori, acești indivizi se numesc pe sine „agnostic“. Termenul (provenit din cuvântul grecesc *agnostos*,